

УДК 94(477) «1917/1920»-058.237:001

Наталія Давидова (Миколаїв)

НАУКОВА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ У ВПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ ЗА УКРАЇНСЬКИХ УРЯДІВ У 1917-1920 рр.

Актуальність проблеми зумовлено тим, що на етапі утворення та зміцнення державності України мовне питання стає одним з пріоритетних завдань. Вищі навчальні заклади спрямовані на підготовку національно свідомих кадрів, формування наукової платформи впровадження рідної мови, тому є важливою складовою національної політики держави. Крім цього, дослідження проблеми дозволить зрозуміти історичні процеси в контексті інтелектуального розвитку суспільства, визначити роль наукової інтелігенції у вирішенні одного з пріоритетних завдань – мовної консолідації суспільства.

Проблемі ролі наукової інтелігенції в українізації вищих навчальних закладів в 1917-1920 рр. окремого дослідження не присвячено, але окремих аспектів теми торкалися монографії і публікації з теми розбудови національної системи освіти [1]. Проте, роль наукової інтелігенції не висвітлювалася або висвітлювалася фрагментарно (в основному розкривалася роль в українізації освіти тих вчених, які знаходилися на урядових посадах).

У роботах Л. Бадєєвої та О. Малюти проаналізовано діяльність вчених в галузі українізаційних реформ освіти, проте предмет дослідження обмежено членами «Просвіти» [2].

Отже, зважаючи на недостатню розробку теми в науковій літературі, та на її актуальність, ми ставимо наступні завдання: проаналізувати діяльність наукової інтелігенції по впровадженню української мови в 1917-1920 рр. у вищі освітні заклади, з'ясувати роль науковців як соціально-професійної групи у розбудові національної вищої освіти.

Проблема діяльності української наукової інтелігенції у напрямі формування національної вищої освіти в

1917-1920 рр. є також важливою для дослідження національного руху в Україні та для визначення ролі наукової інтелігенції в боротьбі за українізацію усіх сфер життя.

Робота по українізації існуючих вищих навчальних закладів та створенню нових почалася одразу після Лютневої революції, коли в Петрограді вийшов наказ міністра освіти стосовно української школи, який серед іншого передбачав введення в учительських семінаріях та інститутах України таких дисциплін, як українська мова і література, історія і географія України, та заснування у вищих навчальних закладах кафедр української мови, літератури, історії і права [3]. Найголовнішу роль у розбудові національної вищої освіти логічно мала відіграти наукова інтелігенція.

Вчені України усвідомлювали важливість цього завдання, про що свідчить те, що вже на I Всеукраїнському з'їзді учителів запрацювала окрема секція вищої школи. У її постанові пропонувалось крім чотирьох кафедр українознавства з наступного 1917-1918 академічного року відкрити ще дві - «історії української етнографії» та «історії української штуки» (народної творчості) [4].

Велике значення мала праця вчених у якості державних службовців. За Центральної ради активними учасниками та ініціаторами освітніх реформ були Генеральний секретар – І. Стешенко та С. Русова, А. Лещенко, О. Музиченко та ін. Про ефективність їх роботи свідчила швидка розбудова мережі вищої освіти, яка почалася зі створення Українського народного університету. Заняття в університеті розпочалися в жовтні 1917 р. Того ж року українські народні університети зафункціонували у

Миколаєві, Одесі, Харкові; розроблено проекти і виділено асигнування на створення національних університетів в Умані, Кам'янці-Подільському [5]. Ініціаторами створення першого Київського українського народного університету стали товариства «Праця», яке очолювали професори І. Ганицький, І. Левинський, доцент С. Веселовський; «Просвіта» та «Українське наукове товариство». Вони створили «Спільну комісію по влаштуванню українського народного університету в м. Києві», яка розпочала свою роботу 2 липня 1917 р. Її очолював професор Г. Павлуцький. Комісія розробила проект університету, за яким він повинен стати вищою школою «з українською викладовою мовою» й «обслуговувати потреби переважно українського народу і взагалі всієї людності на Україні» [6].

Важливою подією в справі українізації вищих навчальних закладів стало відкриття другого Українського Народного університету 21 квітня 1918 р. у Полтаві. Читання лекцій проводилось як місцевими полтавськими лекторами, так і професорами Харківського університету, наприклад, такими відомими вченими, як Д.І. Багалій, М.Ф. Сумцов, Ф.І. Шміт, О.М. Кульбакін та іншими. Але відкриття університету відбулося напередодні гетьманського перевороту, через що і виникли перешкоди [7].

Незаперечне значення мало відкриття в листопаді 1917 р. Української Науково-Педагогічної Академії, завданням якої була підготовка учителів-українознавців переважно для середніх шкіл. Академія стала першим національним вищим педагогічним закладом в Україні. Високий науковий статус Академії підтверджувався, крім іншого, її викладацьким складом, до якого входили такі непересічні особистості (як вчені і педагоги), як П. Тутковський, І. Огієнко, Ф. Сушицький, В. Зінківський, О. Грушевський, С. Русова, О. Музиченко, М. Старицька.

Українізація відбувалася не тільки шляхом створення нових навчальних закладів, але й впровадженням рідної мови

в існуючі. Так, були засновані кафедри української мови в Харківському й Одеському університетах («класичних») та чотири українознавчі кафедри – мови, літератури, історії та права в університеті св. Володимира [8].

У березні 1918 р. Міністерство Народної Освіти ухвалило план, спрямований на українізацію вищої школи. Основні його пункти зводились до: введення обов'язкового викладання української мови у всіх вищих навчальних закладах України; поширення кафедр українознавства, підготовки нових кадрів [9].

Запровадити українознавство в університетах в організаційному плані було значно простіше, ніж, наприклад, відкрити українську гімназію. Кожний з трьох університетів мав спеціалістів, які могли викладати відповідні курси. Труднощі полягали в іншому: керівництво вищої школи, налаштоване здебільшого консервативно, вороже зустрічало всі революційні новації. Наприклад, Ректор Одеського університету, одержавши від генерального секретаря у справах освіти листа з проханням надіслати відомості про хід українізації вузу, повернув його з вимогою перекласти на державну російську мову, оскільки він нібито не розумів українською [10].

Реакційне керівництво Київського університету св. Володимира на чолі з ректором проф. М.М. Цитовичем протягом кількох місяців вело боротьбу проти студентської ради та ради молодших викладачів, які вимагали здійснення національно-демократичних перетворень. У липні рада університету надіслала Тимчасовому уряду меморандум, в якому заперечувала необхідність освіти українською мовою [11]. Ось чому у діючих університетах не поспішали із відкриттям українознавчих кафедр. Та й Тимчасовий уряд, який ще у березні 1917 р. дав дозвіл на відкриття, не виділив потрібних коштів на їх утримання [12]. Лише після падіння Тимчасового уряду у Київському університеті Св. Володимира 18 листопада 1917 р. Рада університету оголосила конкурс на українознавчі

кафедри. Тому на вищезгаданих кафедрах історико-філологічного факультету у 1917-1918 навчальному році працювало лише по одному викладачу [13].

Традиційно лояльне відношення до справи українізації існувало у Харківському університеті. Ще на початку квітня 1917 р. група професорів Харківського університету на чолі з М.Ф. Сумцовим висунула пропозицію створити кафедри українознавства. Рішенням ради історико-філологічного факультету були відкриті кафедри української філології (мова, література та етнографія) та історії України і розпочалося викладання відповідних курсів [14].

Позитивні зміни відбулися в одному з жіночих вищих навчальних закладів, єдиному на той час в Україні вищому педагогічному закладі Київському Фребелівському інституті у 1917-1920 рр. Українські педагоги у цьому навчальному закладі використовували українські народні традиції виховання дітей. У період 1917-1920 рр. в інституті працювали видатні педагоги С. Русова, О. Левицький, І. Штенко, І. Огієнко та П. Холодний. В інституті успішно здійснювалась українізація навчального процесу, він став центром розробки української методичної літератури, відкрито було вечірні курси з дошкільного виховання [15].

Наукова інтелігенція продовжила плідну працю і за Гетьманату П. Скоропадського, політика якого була сприятливою (у т.ч. і фінансово) як до українізації освіти так і до співпраці зі вченими.

Аналізуючи освітню діяльність науковці за Гетьманату насамперед треба відмітити значення урядової праці М. Василенка, який став першим міністром освіти (основними підрозділами продовжували керувати науковці: С. Русова, О. Музиченко, А. Лещенко та інші).

Уряд дотримувався в цьому напрямку тактики подібної до середніх закладів: у діючих вищих навчальних закладах було передбачено створення українознавчих кафедр, у більшості інститутів та

університетів відбулись реорганізація зі встановленням статусу державних. Постановою уряду від 16 вересня 1918 р. було проголошено «Українськими державними Вищими школами колишні російські вищі школи, які знаходяться нині на території України» [16]. А законом Ради Міністрів України від 28 вересня 1918 р. було надано право підготовки і захисту дисертацій на отримання вченого ступеня українською мовою в усіх вищих навчальних закладах держави [17].

Для створення та підтримки професорсько-викладацького складу уряд ухвалив Закон «Про зміну умов здобуття звання приват-доцента в державних університетах України», який дозволяв отримувати звання приват-доцентів в державних університетах особам, які скінчили курс в одному з державних університетів України й захистили дисертацію [18]. Уряд виділив на підготовку викладачів для вищих шкіл з українською мовою навчання кошти [19].

У період Гетьманату були змінені також і умови вступу до університетів України. Комісія, що була створена Міністерством народної освіти у складі: Д. Граве, Ф. Лободи, Є. Спекторського, Ф. Сушицького, К. Щербини, В. Доги, І. Козленка, Д. Ядченка, П. Холодного, М. Сімашкевича, О. Дорошкевича та Г. Віленського з квітня до липня 1918 р. розробила ці положення [20]. Серед іншого, усувались дискримінаційні положення старої системи відносно національності вступників [21].

Законодавчо забезпечуючи реформи освіти в Україні, уряд гетьманату в липні 1918 р. прийняв рішення про обов'язкове викладання у всіх учительських інститутах і семінаріях української мови і літератури, історії України, географії краю [22]. Циркулярне розпорядження щодо їх впровадження в практику через тиждень після його прийняття було розіслане Міністерством освіти [23].

З врахуванням реальних можливостей було прийняте рішення про відкриття до грудня 1918 р. 2 учительських інститутів і 12 семінарій [24], які мали сприяти вирішенню проблеми учительських кадрів

не стільки в кількісному, скільки у якісному вимірі.

Для ефективного керування вищою освітою було створено при Міністерстві Комісію у справах вищої школи. До її складу увійшли такі відомі вчені, як В. Вернадський (керівник), Д. Багалій, І. Огієнко, М. Сумцов, Ф. Сушицький та інші.

Комісія схилилася до відкриття нових українських освітніх закладів замість українізації існуючих, на нашу думку, це пояснюється бажанням влади не загострювати національних проблем в складних політичних умовах.

Перший такий університет - Державний український університет - був відкритий в Києві у серпні 1918 р. на базі Українського народного університету, створеного за часів Центральної Ради. Законодавство декларувало використання в цих університетах навчання українською, а використання російської мало бути «по проханню факультетів і з дозволу Міністра Народної освіти в окремих випадках можливо читання лекцій і російською мовою» [25]. Наукова інтелігенція приймала участь і у створенні Кам'янець-Подільського державного українського університету, яке відбулося 22 жовтня 1918 р. [26].

У процесі створення цього навчального закладу брали участь І. Ганицький, В. Дуб'янський, Ф. Швець, але найвагоміший внесок зробив І. Огієнко, який і став згодом ректором.

Спочатку І. Огієнку йому довелося вести полеміку з М. Василенком, який не бачив доцільності у відкритті закладу в провінції. Огієнко довів, що Кам'янець-Подільський знаходиться на стику двох культур і якнайкраще підходить для університетського міста, що переконало Василенка [27].

І. Огієнко сприяв тому, щоб законопроект про створення університету був затверджений гетьманом і 17 серпня 1918 р. П. Скоропадський затвердив закон про заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету [28].

Новий заклад засновувався з 1 липня

1918 р. у складі чотирьох факультетів. Викладовою мовою в Кам'янець-Подільському університеті як і в Київському державному університеті мала бути українська (з дозволу міністра освіти в окремих випадках можна було читати і російською) [29].

У серпні-жовтні на роботу в університет були запрошені В. Біднов, Л. Білецький, К. Широцький, Шелудько, І. Крип'якевич, В. Геринович, В. Кучер, Ю. Гірняк, С. Балей, Н. Гаморак, В. Бірчак, Л. Б'ялковський та ін. [30], але до кінця кадрової проблема не була вирішена.

Наукова інтелігенція, а саме, науковці Харківського університету взяли участь у розбудові Полтавського університету, яка розпочалася зі створення юридичного факультету, як філії Харківського університету. Навчання на юридичному факультеті проводили науковці Харківського університету: М. Сумцов, Д. Багалій, Ф. Шміт, С. Кульбакін, В. Веретенников, В. Барвінський, Є. Качанов, Е. Черноусов та інші [31].

Значним кроком в розбудові вищої української педагогічної освіти стало перетворення Педагогічної Академії в Українську науково-педагогічну академію з наданням їй державного статусу. Відповідне рішення було прийняте Радою Міністрів в червні 1918 р. Серед викладачів Академії були найяскравіші постаті діячів українізації того періоду – І. Огієнко, С. Русова, Ф. Сушицький, О. Грушевський та інші.

На черзі стояло заснування українських університетів у Харкові, Катеринославі та Одесі. У Київському, Харківському і Одеському російськомовних університетах відкривався комплекс українознавчих кафедр – української мови, літератури, історії і права. У приватному російському університеті в Катеринославі, заснованому влітку 1918 р., також мали відкритися дві кафедри з викладанням українською мовою. На одну з них було запрошено професора Д.І. Яворницького.

Наукова інтелігенція продовжувала працювати для українізації вищої освіти і за Директорії. Щодо досягнень уряду в цей час, то, віддаючи належне зусиллям

Директорії в сфері законодавчій, не можна не відмітити, що на практиці мало що було зроблено, особливо у порівнянні з періодом гетьманату.

24 січня 1919 р. при Міністерстві народної освіти була створена «Комісія по справах щодо вищих шкіл та наукових інституцій». До неї входили представники від Української Академії наук, Наукового товариства, Педагогічної академії та усіх вузів м. Києва. Комісію очолював П. Холодний [32], проте через наступ російських військ та зміною місця перебування урядів Директорії діяльність комісії так і не була доведена до логічного завершення.

Науковці у складі комісії розробляли проекти українізації вищої школи. Насамперед це стосувалося питання українізації російських університетів. Одним із завдань комісії було перезатвердження штатів Київського, Харківського та Одеського університетів з метою «очищення» цих закладів від російських та русифікованих кадрів, що не бажали українізуватися [33]. В особливо радикальних колах висловлювалися думки і про повне закриття російських університетів у зв'язку із складністю їх реформування і відкриття натомість нових, українських. Ні те, ні інше Директорія не здійснила за браком часу. Хоч, на нашу думку, ці заходи не можуть не викликати звинувачення в недемократичності та, взагалі, в утопічності реалізації навіть за сприятливих суспільно-політичних умов. По-перше, фінансовий стан країни навряд чи міг дозволити такі витрати, по-друге, кадрова проблема та проблема підручників залишалися актуальними і на той час.

Після її вимушеного від'їзду уряду з Києва на початку лютого 1919 р. основним місцем реформ вищої школи був Кам'янець-Подільський державний український університет. Неабияке значення в цьому плані мало й те, що очолював університет видатний вчений-українознавець І. Огієнко.

Не втратила своєї популярності і ідея створення народних університетів. Навпаки, за умов, коли на контрольованій Директорією території залишався лише

один університет з державним статусом, національно свідомо наукова та освітня інтелігенція намагалася хоч якось покращити ситуацію з доступністю вищої освіти. Саме за таких обставин 1 листопада 1919 р. відкрився Кам'янець-Подільський народний університет у складі гуманітарного та природничого факультетів. Він мав відкрити доступ до вищої освіти тим, хто з різних причин не міг її отримати в державному університеті. Його студентами (слухачами) могли стати й ті, хто мав всього лише початкову освіту [34].

Ректором університету було обрано В. Чехівського – колишнього голову уряду УНР. Університет існував в основному на громадські кошти, але певну матеріально-фінансову підтримку надавала і держава.

Восени 1919 р. аналогічний навчальний заклад було створено і в Вінниці, хоч проіснував він зовсім мало з відомих причин воєнно-політичного характеру. Були спроби створити народні університети і в сільській місцевості з орієнтацією на загальноосвітню та сільськогосподарську спеціалізацію [35].

18 січня 1919 р. нею була прийнята ухвала про перезатвердження штатів Київського, Харківського та Новоросійського університетів.

6 лютого 1919 р. Радою Міністрів було ухвалено закон про заснування від 1 лютого 1919 р. у всіх вищих школах УНР лектури української мови як обов'язкового предмету для всіх факультетів та відділів вищої школи [36]. Документ було підписано Головою ради Міністрів Чехівським та Міністром народної освіти і мистецтва професором І. Огієнком.

Виняткова роль в українізації вищих освітніх закладів в період Директорії належала І. Огієнку. У період Директорії УНР міністр освіти І. Огієнко сприяв погашенню боргів українського університету у сумі 300 тис. крб., проте, з погіршенням ситуації в державі, військові зайняли територію університету, що взагалі заважало проведенню навчального процесу. Тому у своїй заяві до міністра освіти адміністрація університету писала, «що ми складаємо з себе уповноваження

по управлінню та охороні майна університету» [37]. А після зайняття м. Києва більшовиками український університет фактично припинив самостійну діяльність і був перетворений на окремий відділ університету Св. Володимира.

На організаційні витрати, пов'язані з організацією Кам'янець-Подільського університету, Міністерством фінансів було асигновано 139,5 тис. крб. [38].

У зв'язку з тим, що червня 1919 р. Кам'янець-Подільський тимчасово став столицею УНР, місцевий університет продовжив свою роботу впродовж 1919-1920 рр. За роки революції жодного випуску кваліфікованих спеціалістів так і не відбулось, проте його навчальна діяльність привернула увагу значної кількості молодих учителів початкових та середніх шкіл.

За Директорії УНР була нова спроба створення Полтавського університету. У січні 1919 р. міністр освіти І. Огієнко дав доручення комісії у справах вищої школи негайно розробити законопроект «Про Полтавський державний університет» [39]. Проте за роки революції ця справа так і не була завершена.

Отже, в 1917-1920 рр. почалася розбудова української вищої освіти в основному за урядової підтримки. Наукова еліта, отримавши змогу посприяти впровадженню української мови у вищі навчальні заклади, одразу скористалися наданими можливостями, тому її було широко репрезентовано в урядах Центральної Ради, Гетьманату та Директорії. За Центральної Ради своєю відданою законодавчою та освітньою працею відмітилися І. Стешенко, С. Русова, О. Музиченко, А. Лещенко. Ініціаторами створення нових університетів виступили І. Ганицький, І. Левинський, С. Веселовський, Г. Павлуцький. На освітній ниві продовжували працювати Д. Багалій, М. Сумцов, Ф. Шміт, Ф. Сушицький М. Старицька та ін.

За часів Гетьманату умови співпраці уряду та вчених, головним чином, були сприятливими. На державних посадах боролися за українізацію М. Василенко,

С. Русова, О. Музиченко та ін. У складі міністерських комісій працювали Д. Граве, Ф. Лобода, Ф. Сушицький, В. Дога, П. Холодний, М. Сімашкевич, О. Дорошкевича, В. Вернадський (керівник), Д. Багалій, І. Огієнко, М. Сумцов. Освітня політика Гетьманату була плідною через послідовність та фінансову підтримку. Одним з найважливіших досягнень було створення з ініціативи М.С. Грушевського Української Академії наук, в діяльності якої значну роль відіграв В.І. Вернадський.

Значення праці науковців в уряді Директорії було ефективним в законодавчому сенсі, але у повному обсязі освітні реформи здійснені не були. Треба відзначити роботу І. Огієнка, який підтримував українізаційну політику як державний діяч та сприяв розвитку української освіти практичною роботою (наприклад у Кам'янець-Подільському університеті).

ЛІТЕРАТУРА

1. Агафонова Н.В. Становлення національної системи освіти в Україні: 1917-1920 рр. / Дис... к.і.н. – Одеса, 1998; Боровик А.М. Українізація загальноосвітніх шкіл за часів виборювання державності (1917 – 1920 рр.) / Дис... д.і.н. – Чернігів, 2005; Історія Київського університету. - К., 1959; Копилов А.О., Завальнюк О.М. Кам'янець-Подільський державний український університет: від ідеї заснування до ліквідації (1917-1921 рр.) // Укр. іст. журн. - 1999. - №4. - С.41-50; Косінова Г.О. Харківський університет наприкінці XIX - на початку XX ст. / Дис... к.і.н. - Х., 2003; Кравчук Л. Культурно-творча діяльність в період Української державності 1917 – 1920 рр. // Українська еміграція в історії та літературі: Матеріали міжнародної наукової конференції, 18–20 вересня 1996 р. – Тернопіль, 1996. – С.36–41; Марчук М.В. Освіта в Україні в роки національного відродження (1917 - поч. 1930-х рр.) / Дис... к.і.н. - Івано-Франківськ, 2003; Машевський О.П. Політика уряду гетьмана П. Скоропадського в галузі освіти, науки, мистецтва (квітень-грудень 1918 р.) / Дис... к.і.н. – К., 1997.
2. Бадеева Л.І. Діяльність товариства «Просвіта» на Лівобережній Україні у XX ст. / Дис... к.і.н. - Х., 2004; Малюта О.В. «Просвіта» у формуванні державницького потенціалу українського народу (друга половина XIX - перша чверть XX ст.) / Дис... к.і.н. - К., 2005.
3. Дорошенко Д. Історія України. 1917 – 1923 рр. У 2-х т. – Т.1. Доба Центральної Ради. - Ужгород, 1932. – С.389.
4. Постанова в справі організації освіти винесені Всеукраїнським учительським з'їздом 5-6 квітня і

передані ним 5 травня Українській Центральній Раді // Вісті з Української Центральної Ради. – 1917. - № 5. – Травень.

5. Кравчук Л. Вказ. пр. – С.37.

6. Проект Народного Українського Університету // Університетські вісті. – 1917. - №1. – С.11-12.

7. Бадєєва Л.І. Там само. - С.95.

8. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф.1064, оп.2, спр.9, арк.9; Робітнича газета. – 1917. – 27 серпня.

9. Постернак С. Из історії освітнього руху на Україні за часи революції 1917 – 1919 рр. – К., 1920. – С.74.

10. Нариси історії української інтелігенції (перша половина ХХ ст.): У 3-х т. – Т. 1. - К., 1994. - С.89.

11. Там само. - С.89-90.

12. Історія Київського університету. - К., 1959. – С.316.

13. Бурлака. Мрії та дійсність // Відродження. – 1918. – 2 квітня.

14. Нова рада. – 1917.- 21 квітня.

15. Хроніка // Робітнича газета. – 1917. – 21 квітня.

16. Державний вісник. – 1918. – 17 вересня.

17. Закон про право писання та оборони дисертацій на вчені ступені в усіх вищих школах України українською мовою // Державний Вісник. – 1918. – 5 жовтня.

18. Закон про зміну умов здобуття звання приват-доцента в державних університетах України // Державний Вісник. – К., 1918. - №80 (4.12); 2.

19. Постанова про встановлення двадцяти стипендій для приготування професорів та вчителів вищих шкіл з українською мовою навчання та про асигнування на те 40.000 карбованців // Державний Вісник. – К., 1918. - №50 (21.09); 3.

20. Правила прийому в університет в 1918-19 рр. // Державний вісник. – 1918. – 6 серпня.

21. Ibidem.

22. ЦДАВО України, Ф.1064, оп.1, спр.6, арк.128-зв.

23. Ibid, Ф.2201, оп.1, спр.642, арк.18.

24. Ibid, спр.55, арк.271, 277, 279.

25. Закон про перетворення Київського Народного Українського Університету в Київський Державний Український Університет // Державний Вісник. – К., 1918. - №41 (29.08); 2.

26. Протокол засідання підкомісії по улаштуванню свята відкриття Кам'янець-Подільського державного українського університету // ЦДАВО України. – Ф.2201. – Оп.1. – Спр.353. – Арк.27-28.

27. Копилов А.О., Завальнюк О.М. Вказ. пр. - С.43.

28. Удержавлення Київського українського народного університету. Кам'янець-Подільський український університет // Відродження. – 1918. – 7 серпня.

29. Закон про заснування Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету // Державний Вісник. – К., 1918. - №41 (29.08); 3.

30. Копилов А.О., Завальнюк О.М. Вказ. пр. - С.44

31. В правлении Товарищества кооперативных обществ Юга России // Центральний державний історичний архів у м. Києві (далі –ЦДІАК), Ф.1111, оп.1, спр.418, арк.22.

32. Документи про організацію вищої школи // ЦДАВО України, Ф.2582, оп.1, спр.173, арк.15, 21, 25, 33.

33. ЦДАВО України, Ф.2582, оп.1, спр.179, арк.15.

34. Ibid, спр.13, арк.61.

35. Марчук М. Вказ. пр. - С.93-97.

36. ЦДАВО України, Ф.2582, оп.2, спр.7, арк.1.

37. Акт // ЦДАВО України, Ф.2582, оп.1, спр.181, арк.49.

38. Закон про заснування богословського факультету К.-Подільського державного українського університету // ЦДАВО України. – Ф.2201, оп.1, спр.353, арк.72-73.

39. Телеграма Міністра освіти І. Огієнка до Департаменту середньої і вищої школи // ЦДАВО України, Ф.2582, оп.1, спр.173, арк.20.

Давидова Наталя. Наукова інтелігенція у впровадженні української мови у вищі навчальні заклади за українських урядів у 1917-1920 рр.

Автор статті аналізує діяльність наукової інтелігенції України у впровадженні української мови у вищі навчальні заклади в 1917-1920 рр у складних політичних умовах. Відзначаються проблеми та досягнення науковців у цьому напрямі.

Davidova Natalja. Scientific intelligentsia in the introduction of Ukrainian language in to the higher educational institutions in time of Ukrainian governments in 1917-1920.

The writer of the article analyses the activity of the scientific intelligentsia of Ukraine in the introduction of Ukrainian language into the high educational institutions in 1917-1920th in difficult political conditions. The problems and the achievements of the scientists in this direction are marked.

Надійшла до редакції 15.09.2007 р.